

Σουμεριακοί Μύθοι

απόδοση: Αύρα Ward
εκδ. Ερμής, Αθήνα 2006

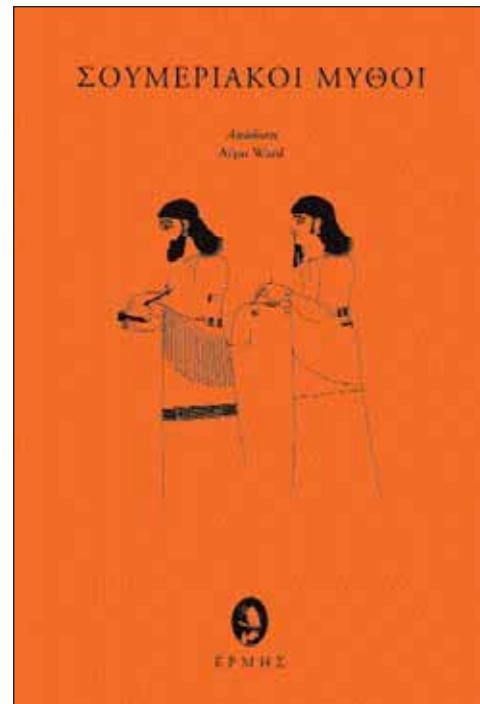
Μια αξιόλογη έκδοση, που κυκλοφόρησε πρόσφατα από τις εκδόσεις «Ερμής». Η απόδοση στην ελληνική γλώσσα ανήκει στην Αύρα Ward, ενώ ο ομότιμος καθηγητής Αρχαιολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών Χρίστος Ντούμας παρουσίασε σε σχετική εκδήλωση το βιβλίο στο κοινό.

Καταρχήν θα ήθελα και από τη θέση αυτή να ευχαριστήσω την κ. Αύρα Ward για την ευγενική της πρόσκληση να παρουσιάσω τη μετάφραση των *Σουμεριακών Μύθων*, που σε μια προσεγμένη και καλαίσθητη έκδοση μας παραδίδει ο εκδοτικός οίκος «Ερμής». Ωστόσο, αισθάνομαι αμήχανα, γιατί κάθε άλλο παρά ειδικός είμαι στο θέμα που πραγματεύεται: ούτε σουμερολόγος ούτε εγκρατής στα μυθολογικά. Αποδέχτηκα όμως την πρόσκληση σαν πρόκληση και κίνητρο για να ξεφύγω λιγάκι από τα δικά μου τετριμμένα και ακόμη, γιατί όχι, σαν αφορμή να μάθω και εγώ κάτι καινούριο.

Από πολύ νωρίς ο άνθρωπος καταπίαστηκε με το να κατανοήσει τον κόσμο μέσα στον οποίο βρέθηκε. Αλλιώς δεν θα μπορούσε να τον κατακτήσει. Δεν υπάρχει μυθολογία στον κόσμο που να μην αρχίζει με την κοσμογονία. Με την επινοήση δυνάμεων πέρα από αυτές που μπορεί ο άνθρωπος να προσδιορίσει και να ελέγξει, και πιστώνοντάς τες με ό,τι ο ίδιος δεν μπορεί να εξηγήσει, κάνει τα πρώτα του βήματα προς τη θεογονία, τη δημιουργία του θεού. Δεν είναι τυχαίο ότι στο πάνθεο κάθε πολιτισμού οι θεοί έχουν επινοηθεί με ιδιότητες ανάλογες με τις προσπάθειες του ανθρώπου να επιβιώσει σε διαφορετικά περιβάλλοντα. Οι θεοί ενός νομαδικού λαού, για παράδειγμα, διαφέρουν από εκείνους μιας γεωργικής ή κτηνοτροφικής κοινωνίας, ή από εκείνους που εξυπηρετούν τις ανάγκες μιας κοινωνίας ναυτικής, όπως για παράδειγμα του Αιγαίου, ή οργανωμένης σε κράτος.

Στους μύθους, λοιπόν, κάθε λαού καταγράφονται στοιχεία της εκάστοτε πολιτισμικής του βαθμίδας, διαμορφώνοντας ένα είδος «στρωματογραφίας». Συνεπώς, για την καλύτερη κατανόηση μιας κοινωνίας, κυρίως δε για την κατανόηση της ιδεολογικής της εξέλιξης, είναι απαραίτητη η μελέτη της μυθολογίας της.

Η Μεσοποταμία, ως γνωστόν, είναι η κοιτίδα ενός από τους αρχαιότερους πολιτισμούς στον πλανήτη μας. Οι περιβαλλοντικές συνθήκες ευνόησαν τη συγκέντρωση πληθυσμών, για την επιβίωση των οποίων έπρεπε να επινοηθούν λύσεις πρωτότυπες και επαναστατικές. Εκεί συντελέστηκε αυτό που ο μεγάλος μελετητής της ιστορίας της ανθρωπότητας, ο Gordon Childe, αποκάλεσε «νεολιθική επανάσταση»: δηλαδή εκεί, για πρώτη φορά στην ιστορία του ανθρώπου, η φύση εξαναγκάστηκε να προσφέρει περισσότερη τροφή, με την επινοήση της καλλιέργειας της γης και την εκτροφή ζώων. Εκεί για πρώτη φορά αναζητήθηκαν τρόποι αύξησης των καλλιεργήσιμων εκτάσεων, με την αποξήρανση ελών και με την κατασκευή αρδευτικών καναλιών. Αυτό σημαίνει κατάκτηση ειδικών γνώσεων στη Φυσική και στα Μαθηματικά. Εκεί επινοήθηκαν τρόποι στέγασης μεγά-

λων πλη-

θυσμακών ομάδων, με την τυποποίηση της κατοικίας και τον πολεοδομικό σχεδιασμό, που οδήγησαν στη δεύτερη μεγάλη επανάσταση του Gordon Childe, την «οικιστική επανάσταση». Εκεί δημιουργήθηκαν τα πρώτα συστήματα υγιεινής προστασίας των πληθυσμών, με την κατασκευή αποχετευτικών δικτύων. Εκεί αναδύθηκαν τα πρώτα συστήματα κεντρικής εξουσίας για την εκτέλεση και διαχείριση κοινωφελών έργων συλλογικής προσπάθειας. Εκεί, τέλος, γεννήθηκαν τα πρώτα συστήματα γραφής και μέτρησης για τη διαχείριση των αγροτικών πλεονασμάτων.

Όλη αυτή την πορεία χιλιετιών μπορεί να τη δει κανείς στη «στρωματογραφία» των διαφόρων μύθων της Σουμέρ. Ανάμεσα στη θεά Νάμμου, τη Θάλασσα, που ήταν η μητέρα του Ουρανού και της Γης, δηλαδή τη θεά του σουμεριακού σύμπαντος, και το θεό Πατέρα Enlil, τη θεά Μητέρα Ninsembargunu, τη θεά Κόρη Ninlil και τους Μεγάλους Θεούς Anunnaki, υπάρχουν ο θεός της Σελήνης Nanna, ο θεός των υδάτων και της σοφίας Enki, ο θεός των ποταμιών Enbilulu, ο θεός των ανέμων Ishkur. Μέσα σ' αυτό το πάνθεον βλέπει κανείς θεοποιημένα κυρίως εκείνα τα στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος που έπαιξαν αποφασιστικό ρόλο στη δημιουργία και την εξέλιξη του σουμεριακού πολιτισμού. Τη δυναμική παρέμβαση του ανθρώπου στο περιβάλλον αυτό απηχεί ο Enkimdu, θεός των καναλιών και των τάφρων.

Θα μπορούσε να αναρωτηθεί κανείς: και τι μας νοιάζει εμάς ποιους θεούς λατρεύουν οι Σουμέριοι; Οι λαοί όμως δεν ζούνε στο κενό. Ανταλλάσσουν αγαθά και ιδέες με τους γείτονές τους. Αυτό έχει ως συνέπεια οι αντίστοιχοι πολιτισμοί να αλληλοεπιρεάζονται. Η ανταλλαγή αυτή δεν είναι πάντα ισομερής. Κατά κανόνα, από παρόμοιες συναλλαγές ωφελείται περισσότερο εκείνος που βρίσκεται σε χαμηλότερη πολιτισμική βαθμίδα, αφού άλλοι πριν από αυτόν έχουν ανακαλύψει αποτελεσματικές λύσεις για πρακτικά καθημερινά προβλήματα. Χωρίς να αποτελεί

εξαίρεση, λοιπόν, ο υψηλός πολιτισμός της Σουμέρ ακτινοβόλησε και επηρέασε άμεσα ή έμμεσα, άλλον λιγότερο, άλλον περισσότερο, τους γύρω πολιτισμούς.

Τα παραδείγματα είναι πολλά και ούτε ο χρόνος ούτε, πολύ περισσότερο, ο γράφων είναι κατάλληλος ακόμη και για μιαν απαρίθμησή τους. Άλλωστε, αυτό συχνά το κάνει στο βιβλίο της η κ. Ward. Γι' αυτό θα περιοριστώ σε στοιχεία της σουμεριακής θρησκείας που εισχώρησαν στον νομαδικό πολιτισμό του σημιτικού κόσμου, αφομοιώθηκαν από αυτόν, και στη συνέχεια μεταδόθηκαν σε άλλους πολιτισμούς, μηδ' εξαιρουμένου του δικού μας δυτικού πολιτισμού.

Η «μακριά σκάλα του Ουρανού», που φαντάστηκαν οι Σουμέριοι ότι συνδέει ιδεατά τη γη με τον ουράνιο θόλο, μας θυμίζει την κλίμακα, που, σύμφωνα με τη Βίβλο, οραματίστηκε ο Ιακώβ. Στα ερωτικά τραγούδια της Σουμέρ, όπως επισημαίνει η κ. Ward, ανιχνεύονται οι ρίζες του βιβλικού ερωτικού «Άσματος Ασμάτων»: και στις δυο περιπτώσεις ο εραστής είναι βασιλιάς-βοσκός και ερωμένη η αδελφή του! Με δεδομένες, λοιπόν, τις σουμεριακές καταβολές στον πολιτισμό του σημιτικού κόσμου, και μόνο το γεγονός ότι η Βίβλος αποτελεί τη βάση δύο μεγάλων σύγχρονων θρησκειών της υψηλότητας, του Ιουδαϊσμού και του Χριστιανισμού, αρκεί για να δείξει την παγκόσμια επίδραση που άσκησε ο πολιτισμός της Σουμέρ.

Από την άποψη αυτή αξιοσημείωτος είναι και ο συμβολισμός του αριθμού επτά. Επτά είναι οι θεϊκές δυνάμεις που ελέγχουν τις επτά πύλες του σουμεριακού Κάτω Κόσμου, επτά ήταν και οι σοφοί πριν τον κατακλυσμό. Στη Βαβυλώνα επτά ήταν οι ουρανοί και ισάριθμα τα ουράνια πνεύματα. Στην αρχαία Αίγυπτο επτά ήταν οι μοίρες, οι ιεροί σκορπιόι της Ίσιδας, οι παχιές και ισχνές αγελάδες του Φαραώ κ.λπ. Στον εβραϊκό κόσμο επτά είναι οι ημέρες της Δημιουργίας και οι ημέρες του Πάσχα. Επτάφωτος ήταν η λυχνία που έκαιγε συνέχεια στο ναό του Σολομώντος. Με συμβολική σημασία χρησιμοποιείται συχνά ο αριθμός επτά και από τους Ευαγ-

γελιστές. Στον ελληνικό, τέλος, κόσμο οι μεγάλοι σοφοί της αρχαιότητας ήταν επτά, όπως επτά και τα θαύματα του κόσμου. Για δε τους Πυθαγορείους ο αριθμός επτά εξέφραζε την πλήρη τελειότητα. Ας μη λησμονούμε και τις δικές μας λαϊκές αντιλήψεις και αναφορές στον έβδομο ουρανό, στο επτασφράγιστο μυστικό κ.λπ.

Όσο για την αρχαία Ελλάδα, δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις στις οποίες στοιχεία της ελληνικής μυθολογίας μπορούν να αντιστοιχηθούν με εκείνα της σουμεριακής, όπως πάλι επισημαίνει η κ. Ward. Τα τρία ερωτικά ζευγάρια, ο Ντουμούζι με την Ιννάνα της Σουμέρ, ο Ταμμούζ με την Ασάρτη της βαβυλωνιακής/σημιτικής μυθολογίας και ο Άδωνις με την Αφροδίτη του ελληνικού μύθου, όχι μόνο φαίνεται να ανήκουν στον ίδιο πυρήνα, αλλά και δείχνουν τη διαδρομή του από τα ανατολικά στα δυτικά.

Στη Σουμέρ της τρίτης χιλιετίας π.Χ. τοποθετείται η αρχή του μύθου της σφαγής του δράκοντα από έναν ήρωα. Τον ήρωα αυτόν η κ. Ward αντιστοιχεί, σωστά κατά τη γνώμη μου, προς τον Ηρακλή και τον Περσέα της ελληνικής μυθολογίας αλλά και προς τον χριστιανικό Αϊ-Γιώργη, δείχνοντας έτσι τις οφειλές της Δύσης στον κόσμο της Ανατολής. Όπως επισημαίνει και την άνοδο του μυθικού βασιλιά Ετάνα στη ράχη ενός αετού, ακριβώς όπως συνέβη με την απαγωγή του Γανυμήδη από τον Δία μεταμορφωμένο σε αετό!

Οι μύθοι της Σουμέρ συμπυκνώνουν τον δημιουργικό χρόνο ενός πανάρχαιου λαού σε μια πολύ παρωχημένη εποχή. Η κατάκτηση του χρόνου αυτού μετουσιωμένου σε πολιτισμικές αξίες βοήθη τους μεταγενέστερους «να τον χρησιμοποιήσουν δημιουργικά» και, όπως λέει ο πρώην σοβιετικός φιλόσοφος E. Baller, «να τον αναπτύξουν παραπέρα, και με τον τρόπο αυτό να συνεισφέρουν, με τη σειρά τους, στον ανεκτίμητο θησαυρό της αιωνιότητας». Αυτό ακριβώς έκαναν οι αρχαίοι Έλληνες. Ο εκδοτικός οίκος «Ερμής», με την καλαισθητή έκδοση, και η κ. Ward, με τη γλαφυρότητα και με τα ωραία ελληνικά της, μας κάνουν κοινωνούς αυτής της αιωνιότητας.

Peter John Ucko (1938-2007)

Στις 14 Ιουνίου άφησε την τελευταία του πνοή στο Λονδίνο ο αρχαιολόγος Peter John Ucko, ομότιμος Καθηγητής και ως το 2006 Διευθυντής του Ινστιτούτου Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου. Γόνος Εβραίων διανοουμένων φυγάδων από τη Γερμανία, γεννήθηκε στο Λονδίνο στις 27 Ιουλίου 1938. Από τον πατέρα του, Καθηγητή Ιατρικής την ημέρα, αλλά διευθυντή ορχήστρας ή συνθέτη όπερας τα βράδια, ο Peter κληρονόμησε τη μεγάλη αγάπη για τη μουσική και ειδικότερα την όπερα. Μετά την αποπομπή του από το ιδιωτικό σχολείο του Bryanston, επειδή αρνήθηκε να συμμετάσχει σε μικτό ματς τένις με γειτονικό σχολείο θηλέων, ολοκλήρωσε τις εγκύκλιες σπουδές του στο North Western Polytechnic του Λονδίνου, όπου είχε την ευκαιρία να γνωριστεί με πολλούς νέους από αναπτυσσόμενες χώρες που φοιτούσαν εκεί. Αυτή η σχολική εμπειρία αφ' ενός, προφανώς δε και οι οικογενειακές καταβολές αφ' ετέρου, φαίνεται πως του ενέπνευσαν το ενδιαφέρον για την Ανθρωπολογία και βάθυναν την ενστικτώδη αντιπάθειά του στο ρατσισμό. Έτσι, παρά την προτίμηση που από μικρός έδειχνε για την Αιγυπτιο-

λογία, επέλεξε τελικά να σπουδάσει Ανθρωπολογία (1956-59) στο University College London (UCL).

Δεν εγκατέλειψε όμως την πρώτη του αγάπη: αντικείμενο της διδακτορικής διατριβής που εκπόνησε στο ανεξάρτητο τότε Ινστιτούτο Αρχαιολογίας, έγιναν τα ανθρωπομορφικά ειδώλια της Προδυναστικής Αιγύπτου και της Νεολιθικής Κρήτης, σε σύγκριση με αντίστοιχα από την Εγγύς Ανατολή και την ηπειρωτική Ελλάδα. Συνδυάζοντας Αρχαιολογία και Ανθρωπολογία παρέδωσε εργασία όχι απλώς πρωτότυπη αλλά και πρωτοποριακή και αμφισβήτησε την κοινώς αποδεκτή άποψη ότι τα ειδώλια σχετίζονταν με λατρείες γονιμότητας αντιπροτείνοντας το ενδεχόμενο να ήταν περιάπτα συμπαθητικής μαγείας ή ακόμη και παιδικά παιχνίδια.

Ως Λέκτορας Ανθρωπολογίας στο UCL (1962-1972) ο Peter Ucko άρχισε να ταράζει τα λιμνάζοντα νερά στην Αρχαιολογία εισάγοντας για πρώτη φορά στη Μεγάλη Βρετανία το μάθημα Ανθρωπολογίας της Τέχνης, στη διδασκαλία του οποίου προσκαλούσε νέους επιστήμονες του καιρού του. Με τη λαμπρή διδασκαλία του και το σπινθηροβόλο πνεύμα του κέντριζε συνεχώς το ενδιαφέρον των φοιτητών του, πολλοί από τους οποίους